

1

2

3

Aristotel - začetnik razvoja ornitologije

// Jakob Smole

1: Aristotel (384 - 322 pr. n. št.), starogrški filozof, je postavil temelje za marsikatero vedo, med drugimi tudi biologijo, saj je pričel z zoološko klasifikacijo.

2: V njegovih knjigah *Zgodovina živih bitij* (*Historia animalium*) je omenjenih 549 vrsten črskih vrst. Med njimi jih je 300 opisanih tako precizno, da jih lahko zoologi dandanes lahko natančno določijo. V delu je navedel tudi 170 vrst ptic.

3: »Med vsemi pticami, ki valijo same, je smrdokavra edina, ki ne zgradi nikakršnega gnezda; zasede duplino v drevesnem deblu in tamkaj leže jajca, ne da bi napravila kakršnokoli podlago.« (*Historia animalium*, 6. knjiga, 1. poglavje) foto: Milan Cerar

Vsaka stvar ima svoj začetek. In z začetki je včasih tako, da po njih še ne moremo natančno sklepati, na kaj se nanašajo oziroma v kaj se bodo razvili. Aristotela ne moremo zreducirati zgolj na ornitologa, lahko pa rečemo, da je izumil ornitologijo. Zato je prav, da o njem kaj povemo tudi v reviji Svet ptic.

Aristotelovo življenje

Aristotel je bil rojen leta 384 pr. n. št. O njegovem otroštvu vemo zelo malo, a verjetno je nekaj časa preživel v Makedoniji, saj je bil njegov oče Nikomah osebni zdravnik makedonskega kralja Amintasa. Pri 18 letih je odpotoval v Atene, kjer se je šolal na Platonovi akademiji. Tam je ostal dvajset let, nato pa Atene zapustil; morda zato, ker se po Platonovi smrti ni strinjal z vodenjem akademije, ali pa je bilo vzrok protimakedonsko razpoloženje, ki je takrat vladalo v Atenah. Odpotoval je k vrstniku z akademije Hermiju, ki je bil vladar mesta Assos v Mali Aziji (današnja Turčija) in se tam poročil z njegovo hčerko ali nečakinjo Pitijo. Zatem je obiskal tudi otok Lesbos, kjer je preučeval otoško rastlinstvo in živalstvo. Leta 343 pr. n. št. se je odzval povabilu makedonskega kralja Filipa II in postal načelnik Kraljeve akademije in vzgojitelj njegovega sina, takrat štirinajstletnega Aleksandra. Čeprav vzgoja ni trajala prav dolgo (Aleksander Veliki je že z 18 leti prevzel žezlo, ko so Filipa leta 336 pr. n. št. umorili), je Aristotel na mladeniča očitno napravil velik vtis. Spodbujal ga je k osvajanjem na vzhodu, pri čemer mu je svetoval: »Bodi Grkom voditelj in despot barbarom, skrbi za prve kot za prijatelje in sorodnike, z drugimi pa ravnaj kot z zvermi ali rastlinami.« Leta 335 pr. n. št. je v Atenah

ustanovil svojo šolo, Licej, kjer je poučeval praktično, teoretično in poetično filozofijo ter analiziral material, ki mu ga je z osvajanjem pošiljal Aleksander. V tem času mu je umrla žena, zatem pa je imel ljubico; rodila mu je sina Nikomaha. Njegov varovanec Aleksander Veliki se je med vojnami na vzhodu nalezal »barbarskih« navad in se oklical za božanstvo, na kar pa je Aristotel gledal z zaničevanjem. Razen tega je kralj proti koncu svojega življenja začel sumiti, da mu strežejo po življenju in je začel Aristotelu groziti v pismih. Njegovega pranečaka Kalistena je celo obtožil izdajstva in ga usmrtil. V antiki so Aristotelu celo naprtli krivdo za Aleksandrovo smrt, vendar za to ni pravih dokazov. Po tem dogodku se je v Atenah znova razvnelo protimakedonsko razpoloženje in filozofa so obtožili brezboštva. Spet je moral bežati, pri čemer naj bi izjavil, da Atencem noče dati še ene prilike spoznavanja filozofije – aluzija na Sokratovo usodo. Umaknil se je na Halkido in tam leta 322 pr. n. št. umrl.

Bogata zapuščina

Aristotel se je ukvarjal s praktično vsemi vedami tednjega časa in pri večini je zapustil zelo pomembne, celo ključne sledi. Napisal naj bi bil okoli 200 del, od katerih je ohranjenih 31. Ali so vsa dela, ki mu jih pripisujejo, njegova, ni natančno znano. Od prvega stoletja n. št. pa vse do razsvetljenstva je bil Aristotel ena glavnih avtoritet. Na kaj vse je vplival? Na filozofijo in teologijo (krščanstvo, judovstvo in islam), psihologijo, literarno teorijo, fiziko in biologijo, medicino itd. Nas najbolj zanima *Zgodovina živih bitij* (*Historia animalium*). Delo danes obsega devet knjig, pri čemer pa je obstoj sedme in devete sporen, saj so

4

v njiju, verjetno pa tudi v druge knjige, dodajali mnenja in ideje »urednikov«. Knjige obravnavajo klasifikacijo živali in dele človeškega telesa, različne dele rdečekrvnih živali, anatomijo, »brezkrvne« živali (nevretenčarje), razmnoževanje ptic, rib in štirinožcev (šesta knjiga), razmnoževanje človeka, značaj in navade živali, njihovo hrano, selitve, zdravje, bolezni in vpliv podnebja ter odnose med živalmi.

Postavitev prvega sistema ptic

V prvi knjigi se je Aristotel ukvarjal z zoološko klasifikacijo na podlagi telesne zgradbe in drugih dejavnikov, na primer načina premikanja, razmnoževanja ipd. Pri tem je prišel do zaključka, da je enoten klasifikacijski sistem brez izjem nemogoče vzpostaviti, saj določenih vrst živali zaradi njihovih posebnosti ni mogoče vključiti vanj. V *Zgodovini živih bitij* je skupaj omenjenih 549 vretenčarskih vrst, od katerih jih je 300 opisanih tako precizno, da jih lahko zoologi dandanes natančno določijo. V delu je Aristotel navedel 170 vrst ptic, razdeljenih v osem skupin: ptice s krivimi kremplji (delitev na dnevne in nočne), črvojede ptice, semenojede ptice, detli, golobi in njim podobni, vodne ptice s prostimi prsti, ptice s plavalno kožico in neleteče ptice. Danes seveda ta klasifikacija ne vzdrži, kljub vsemu pa je bil s tem postavljen trden temelj, na katerem so gradili nasledniki. Še bolj osupljivo je, da je med prvim in drugim resnim delom o pticah minilo kakšnih 1700 let; naslednje omembe vredno delo je knjiga o sokolarstvu cesarja Friderika II iz sredine 13. stoletja, stalen razvoj vede pa se je začel šele v renesansi.

Aktualen v vsakem času

Ker je Aristotel kmalu prešel v legendo, so mnogi podatki o njem nezanesljivi. Njegov opus so urejevali, predelovali in mu marsikaj tudi dodali. Razen tega je stal na tako visokem piedestalu, da si nihče dolgo ni drznil izpodbijati njegovih trditev; v renesansi je tako v dobi reformacije na-

stala anekdota o razpravi v samostanu, kjer so se prepirali o številu zob v oslovem gobcu in navajali »Aristotelova« dognanja o tem problemu. Ko je neki novinec predlagal, naj gredo vendar v hlev in oslu preštejejo zobe, so ga okarali, češ o učiteljevih besedah se ne dvomi! To seveda ni Aristotelova krivda, zato je treba na srednjeveški odnos do filozofa gledati s potrebno kritično distanco. Še zmeraj pa velja: če izključimo vse, kar je pri Aristotelu nezanesljivega, to še zmeraj ne zmanjša pomena, ki ga ima za razvoj ornitologije in evropske civilizacije. Verjetno bo sodobnemu človeku za zmeraj nedoumljivo, kako je lahko nekdo, kljub ugodnim razmeram, ki jih je imel, iz števila podatkov, ki je za naše pojme zanemarljivo, ustvaril toliko. In ne samo to: tudi po več kot 2300 letih je še zmeraj aktualen. ●

Viri:

- SOVRE, A.(1939): Stari Grki. Slovenska matica, Ljubljana.
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Aristoteles>

4: »Pavi živijo približno 25 let, gnezdiijo v tretjem letu starosti in si v tem času nadenejo bleščavo perje.« (*Historia animalium*, 6. knjiga, 9. poglavje) foto: Al Vrezec

→ Kodeks slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.